

Dosarul nuclear nord-corean: două analize

Coreea de Nord și politica nucleară

Radu Dudău

Suzana Sopa

Luni, 25 mai 2009, regimul de la Pyongyang a realizat un nou test subteran cu rachete balistice. Testul a fost detectat de către Administrația Meteorologică de la Seoul la ora locală 09:54 AM. A fost realizat în provincia Hamkyong de Nord, la 10-15 km distanță de locul testului din 2006 și a generat un cutremur artificial cu o magnitudine de 4,5 grade. Potrivit ministerului rus al apărării, puterea exploziei a fost cuprinsă între 10 și 20 de kilotone, fiind de ordinul de mărime al bombei atomice detonate la Nagasaki, în 1945. Este astfel evident că, în ciuda angajamentului Pyongyang-ului din 2007 de a renunța la programul de înarmare nucleară, acesta a continuat. Atât dispozitivul nuclear detonat, cât și rachetele balistice care au fost lansate ulterior arată o creștere a performanței militare și marchează trecerea de la acțiuni cu caracter simbolic-demonstrativ al testelor din 2006 la crearea bazelor unui arsenal nuclear funcțional.

Programul nuclear nord coreean

Cadrul de drept internațional pentru controlul neproliferării și al dezarmării nucleare, precum și pentru utilizarea civilă a tehnologiei nucleare, este dat de Tratatul de Non-proliferație Nucleară (NPT). NPT este actualmente semnat de 189 de state membre, printre care și cele cinci deținătoare ale bombei atomice. În mod remarcabil, nu sunt membri ultimii patru intrați în clubul puterilor nucleare: Israel, India, Pakistan și Coreea de Nord. Coreea de Nord s-a retras din NPT în 2003, ca urmare a acuzațiilor aduse de administrația americană cu privire la demararea unui program de îmbogățire a uraniului și a instituirii unui embargo asupra livrărilor de petrol către statul nord coreean.

Când se face referire la programul nuclear al Coreei de Nord, inevitabil este adus în discuție reactorul de la Yongbyon, care în anii 1960 era un centru de cercetări în scopuri civile, dar care a fost convertit, la sfârșitul anilor 1980, într-un centru de îmbogățire a combustibilului nuclear, în scopuri militare. La începutul anilor 1990, Statele Unite au detectat prin satelit activitățile de producere de armament atomic nord coreean. Regimul comunist a negat aceste acuzații, susținând că nu are intenția de a produce astfel de armament. Totuși, Statele Unite au insistat asupra necesității unor inspecții în Coreea de Nord din partea Agenției Internaționale pentru Energia Atomică (AIEA). În anii 1992 și 1993, Pyongyang-ul a acceptat șase astfel de inspecții, iar în 1994 a semnat cu Statele Unite Acordul de la Geneva, prin care se angaja să suspende activitățile în domeniul energiei atomice în schimbul construcției de către Statele Unite a unor reactoare pe bază de apă ușoară.

În octombrie 2002, guvernul de la Pyongyang a recunoscut existența programul său de îmbogățire a uraniului, iar în luna decembrie, SUA au blocat livrarea de combustibil către Coreea de Nord, întrucât aceasta încălcăse acordul din 1994 de la Geneva. Dar efectul acestor măsuri luate de Statele Unite nu a fost cel dorit. În ianuarie 2003, Coreea de Nord se retrage din Tratatul de Non-Proliferație Nucleară. Ca urmare, în luna august, China, SUA, Japonia, Coreea de Sud și Rusia au inițiat convorbirile hexapartite de la Beijing, al căror principal obiectiv era denuclearizarea peninsulei coreene și readucerea Coreei de Nord în rândul statelor semnatare ale NPT.

În februarie 2005, Pyongyang-ul și-a anunțat public posesia de arme nucleare – indicând amenințarea americană ca motivație defensivă fundamentală -- și decizia de retragere din negocierile în șase, găzduite de China. Negocierile au fost reluate în 2005,

când Coreea de Nord a acceptat încheierea unui acord preliminar de abandonare a programului nuclear, care presupunea distrugerea unor facilități productive nucleare, re-aderarea la NPT și admiterea inspectorilor AIEA. Pyongyang-ul aștepta, în contrapartidă, livrarea de către statele vestice a unor reactoare nucleare cu apă ușoară, pentru crearea unui sistem de reactoare atomice cu scop civil.

În ciuda eforturilor din cadrul convorbirilor hexapartite de la Beijing, Kim Jong Il a ordonat, pe 5 iulie 2006 și respectiv 9 octombrie 2006, două teste de rachete balistice. Primul a fost realizat în Marea Japoniei, iar cel de-al doilea a fost subteran, realizat în apropierea coastei de nord-est a Coreei de Nord. Printre rachetele balistice testate în 2006 se numără și Taepadong-2, cu o rază de acțiune de 6000 de km și respectiv Nodong cu o rază de 2000 de km.

Pe 13 februarie 2007, la Beijing are loc o nouă rundă a convorbirilor hexapartite în urmă căreia Coreea de Nord a acceptat să renunțe la programul de înarmare nucleară și să închidă centrala de la Yongbyon. A urmat apoi dezasamblarea unor părți ale centralei atomice, însă experții din statele participante la negocieri au privit aceste acțiuni cu reticență, afirmând că exista posibilitatea ca statul nord coreean să își continue în secret cercetările în domeniul armamentului atomic. Previziunea lor s-a adeverit anul acesta când a avut loc un nou test subteran.

Sancțiuni internaționale și *Proliferation Security Initiative*

Coreei de Nord i s-a impus unul dintre cele mai severe regimuri de sancțiuni economice din lume. Prin Rezoluția 1718 a Consiliul de Securitate al ONU din 14 octombrie 2006, a fost deci un embargo economic asupra importurilor a numeroase categorii de armament convențional de către Coreea de Nord, echipament industrial și tehnologie care ar putea contribui la dezvoltarea programului nuclear, dar și produse de lux – fiind astfel direct vizate obiceiurile extravagante ale elitei conducătoare, militare și de partid.

Într-un stat cu o populație extrem de pauperizată, cu stagnare economică, foamete și subnutriție în masă, elitele regimului comunist trăiesc într-o relativă opulență. Sancțiunile internaționale dictate de Consiliul de Securitate nu s-au dovedit eficiente nici în „disciplinarea”, nici în subminarea dictaturii lui Kim Jong Il, din mai multe motive. În primul rând, privarea suplimentară a unei populații deja hiper-pauperizate și înfometate scade, în fapt, capacitatea ei de rezistență în fața unui regim polițienesc

extrem de opresiv și de extins. Apoi, eficacitatea sancțiunilor economice este oricum mică împotriva unui stat cu o inserție foarte redusă sistemul economic global. Principalii parteneri comerciali ai Coreei de Nord sunt China și Coreea de Sud, state care nu au interesul de a provoca un colaps al societății nord coreene. De aceea, fie prin aplicarea „indulgentă” a sancțiunilor internaționale, fie prin ajutoare financiare familiale, cele două state contribuie la subzistența sistemului politic nord coreean. În plus, Coreea de Nord are un anumit grad de acces la fluxuri financiare internaționale, legale sau ilegale. Din prima categorie fac parte sumele modeste pe care Pyongyang-ul le poate împrumuta de pe piața internațională de capital. În a doua categorie intră sumele importante trimise în țară de numeroasa comunitate nord coreeană din Japonia, care deține cea mai mare parte a sălilor de jocuri de noroc (Pachinko). În fine, exporturile ilegale de rachete balistice către Pakistan sau Orientul Mijlociu au contribuit la menținerea dictaturii comuniste. Este, prin urmare, neclar care va fi eficiența măsurilor de asprire suplimentară a sancțiunilor economice pe care pe are în vedere Consiliul de Securitate ca răspuns la ultimele teste ale programului nuclear nord coreean.

În 2003, administrația George W. Bush a dezvoltat *Proliferation Security Initiative* (PSI), un grup de 95 de state care are ca obiectiv interzicerea transferului de armament nuclear, chimic și biologic. Inițiativa include așa-numitele „Mutual Shipboarding Pacts”, prin care statele semnatare sunt chemate să pună în aplicare Principiile de interdicție ale pactului. Concret, aceasta înseamnă că navele maritime nord coreene pot fi controlate, iar armamentul găsit confiscat. Inițial, Coreea de Sud a acceptat să participe la această inițiativă internațională cu statut de observator, reticența ei în privința aderării în calitate de membru cu drepturi depline fiind motivată de temerile că un astfel de gest ar putea tensiona relațiile inter-coreene. Însă, în urma testului de luni și-a manifestat intenția de a deveni membru deplin al PSI. Reacția Coreei de Nord la această declarație a vecinului de la sud a fost extrem de agresivă: Pyongyang-ul va considera aderarea formală a Coreei de Nord la PSI o „declarație de război” adresată Pyongyang-ului și că va reacționa pe plan militar dacă vasele nord coreene vor fi inspectate. Guvernul Kim Jong Il nu a precizat care vor fi acțiunile militare, însă a afirmat că nu va mai putea garanta statutul legal al navelor americane și sud coreene care navighează în zona celor cinci insule aflate sub control sud coreean. Este notabil că, după recente teste nucleare și balistice, toți cei cinci membri

permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU au fost în favoarea impunerii de sancțiuni Coreei de Nord. Chiar și China, care până acum a avut o poziție conciliantă, încercând să fie un mediator între Washington și Pyongyang și evitând pe cât posibil sancțiunile economice, de data aceasta a ajuns la un consens cu omologii săi în această privință. Membriilor permanenți ai Consiliului de Securitate li s-au alăturat Japonia și Coreea de Sud, care au fost de acord cu exercitarea de noi presiuni asupra regimului Kim Jong Il, considerând gesturile acestuia drept o amenințare. Drept răspuns, Coreea de Nord a anunțat că se va retrage din Convorbirile Hexapartite de la Beijing și își va relua activitățile în domeniul tehnologiei armamentului nuclear.

Așadar, de ce un nou test?

Potrivit mai multor agenții de știri, testul din această săptămână ar putea fi interpretat drept un răspuns la decizia Consiliului de Securitate de a sancționa Coreea de Nord pentru testarea în luna aprilie a unei rachete cu rază lungă de acțiune. Despre acel test Coreea de Nord a afirmat că a fost o încercare de a lansa un satelit, însă guvernele mai multor state au fost de părere că aceasta a reprezentat o etapă premergătoare unei noi testări a rachetei balistice Taepadong-2. Este cunoscut că cercetările referitoare la racheta cu rază lungă de acțiune Taepadong-2 vizează în primul rând elaborarea unei tehnologii care să poată să îi permită Coreei de Nord un atac direct asupra teritoriului Statelor Unite.

Dar cât de probabil este un atac nord coreean asupra teritoriului american? Probabilitatea este aproape nulă. Pe lângă dimensiunea defensivă a programului nuclear al lui Kim Jong Il, este mult mai evident efortul său de a relua negocierile directe cu Statele Unite, care s-au dovedit atât de lucrative pentru Pyongyang în timpul celei de-a doua administrații Clinton, aducându-i ajutoare financiare de miliarde de dolari în schimbul măsurilor de dezafectare a programului nuclear. Speranța liderului nord coreean pare a se lega de intenția anunțată de administrația Obama de a accepta angajarea, în cele din urmă, în negocieri bilaterale. De altfel, reacția Pentagonului la retorica agresivă a Coreei de Nord este foarte măsurată. Ministrul american al apărării, Robert Gates, a declarat că nu vede necesitatea unei întăriri a efectivelor de 28.000 de militari americani staționați în Coreea de Sud. Guvernul american refuză până și utilizarea termenului de „criză”, anunțând doar intensificarea activității de supraveghere. Armata americană anticipează o desfășurare de proporții reduse a

ostilităților dintre flotele celor două state coreene.

Regimul politic de la Pyongyang este unul dintre cele mai izolate și mai incomprehensibile din lume. Nu credem că poate fi oferită o explicație solidă cu privire la obiectivele strategice ale programului nuclear nord coreean – nici măcar de către Kim Jong Il însuși. Pornind însă de la supoziția că orice regim politic, oricât de straniu, este fundamental interesat de propria supraviețuire, nu credem că intenția lui Kim Jong Il este ca acest conflict latent să escaladeze în faza necontrolabilă a unui conflict acut – în ciuda propagandei amenințătoare care declamă reunificarea peninsulei coreene sub conducere comunistă.

Testele nucleare nord – coreene: o scurtă analiză

Dan A. Petre

Testul nuclear de luni, 25 mai 2009 și testele rachetelor cu rază mare de acțiune Taepodong II de către RPD Coreeană pot avea mai multe cauze, individuale sau combinate:

Cauze interne

1. Regimul nord-coreean a folosit, de la mijlocul anilor '90, programul său nuclear ca o modalitate de obținere de fonduri. Ceea ce știm despre criza economică nord-coreeană este faptul că este permanentă și extrem de profundă. Nu putem ști dacă, în momentul actual, guvernul de la Phenian nu are nevoie de o nouă “injecție” de ajutor economic, iar cedările pe dosarul nuclear sunt cele mai puțin costisitoare politic pentru regimul lui Kim Jong-II;

2. Problema succesiunii lui Kim Jong-Il – a cărei stare de sănătate se deteriorează relativ rapid, iar problema succesiunii sale devine presantă. Recenta numire a fiului cel mai tânăr al lui Kim Jong-Il, Kim Jong-Un, într-o funcție de partid se aseamănă foarte tare cu parcursul tatălui său în momentul preluării succesiunii sale de la Kim Il-Sung. Totodată, cumnatul lui Kim Kong-Il, Jang Seong-Taek, a fost numit ca membru în Comisia militară a partidului, ceea ce este interpretabil ca o întărire a pozițiilor familiei Kim în interiorul partidului.
3. Denunțarea de către Phenian a Acordului de armistițiu din 1953 ca răspuns la recenta aderare a Republicii Coreea (Sud) la Inițiativa de securitate a proliferării, acord internațional care dă posibilitatea țărilor semnatare să controleze nave suspectate de a transporta materiale destinate fabricării armelor de distrugere în masă, răspuns cu totul ne-proporțional , relevă faptul că Phenianul este din ce în ce mai puțin rațional în percepțiile sale asupra mediului internațional, ceea ce ar putea denota o criză internă masivă în interiorul aparatului central de partid și de stat – vezi reacțiile lui Nicolae Ceaușescu în momentul declanșării ultimei faze a dislocării regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Sud-est.

Cauze externe:

1. Dosarul nord-coreean nu se află pe agenda administrației Obama. O serie de analiști consideră faptul că puternica concentrare a administrației Obama pe zona Orientului Mijlociu a produs o frustrare masivă la Phenian, autoritățile nord-coreene fiind obișnuite să se afle printre prioritățile Washingtonului, și, pe cale de consecință, Phenianul a făcut un gest care să-l aducă în atenția Statelor Unite;
2. Un test pentru noua administrație americană. Noua administrație americană pare să proiecteze o imagine relativ slabă la Phenian, ceea ce a determinat Coreea de Nord să testeze limitele administrației Obama printr-un act de provocare maximă.

3. Izolarea internațională a Phenianului s-a accentuat – reacțiile extrem de hotărâte ale Moscovei și mai ales ale Beijingului (inclusiv comentarii extrem de negative la adresa Phenianului în presa chineză) pot fi semnul unei “oboseli” a Rusiei și Chinei față de Coreea de Nord, ceea ce se traduce prin închiderea, măcar parțială a canalelor de aprovizionare cu resurse și de comunicare ale Phenianului cu exteriorul, ceea ce creează, la nivelul liderilor nord-coreeni, o serie de percepții de agresiune din partea lumii exterioare.

Concluzii

1. Nevoia de fermitate a reacției internaționale. Dacă acceptăm setul de explicații prin care motivele care au stat la baza actualelor teste – atât explozibilul nuclear, cât și vectorul de transport (care par a fi relativ eșecuri, ambele) – sunt generate de nevoia Phenianului de recunoaștere internațională, atât la nivel regional, cât și mondial (vezi cazul analizelor pe Iran într-un dosar similar), altceva decât un răspuns ferm din partea comunității internaționale poate da senzația de câștig al unei strategii de șantaj pentru Phenian.
2. În cazul în care cauza actualelor teste este pur internă, generată de o criză la nivelul conducerii partidului, altceva decât o reacție fermă internațională va face această strategie să fie câștigătoare, ceea ce va duce Phenianul pe o spirală de supralicitare a șantajului nuclear;
3. Dacă liderii nord-coreeni au luat hotărârea unui scenariu apocaliptic (agresiunea împotriva Republicii Coreea), strategiile de “engagement” sunt oricum inutile, deoarece oricâtă deschidere ar dovedi comunitatea internațională, autoritățile de la Phenian au hotărât deja cursul evenimentelor. Chiar dacă acest scenariu este cel mai puțin probabil, trebuie să ținem minte că, atât din punct de vedere ideologic, cât și de putere, Phenianul vede episodul 50-53 ca un moment de început, iar statu-quo-ul actual este doar o fază tranzitorie.